

*Эстебес кызы Ж., Кадыралиев М.Т.***КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА АЙЫЛДЫК ТУРИЗМДИ
ӨНҮКТҮРҮҮ ФАКТОРЛОРУ***Эстебес кызы Ж., Кадыралиев М.Т.***ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА
В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ***Estebes kyzy Zh., M. Kadyraliev***FACTORS OF RURAL TOURISM DEVELOPMENT
IN THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 338.48/58.01 (575.2)

Кыргыз Республикасынын туризм тармагы экономика-нын келечектүү тармактарынын бири болуп саналат жана экономикалык өсүштү камсыз кылуу боюнча мамлекеттик саясаттын негизги багыттарынын бири болуп саналат. Эксперттердин баалосу боюнча, Кыргыз Республикасы өзүнүн туризмдик потенциалын 15%дан ашпаган деңгээлде гана колдонот. Өлкөдө калктын басымдуу бөлүгүн айыл тургундары түзөт. Айылдык туризмди өнүктүрүү тенденциясы жай жүрүп жатат, бул бир катар терс факторлор менен шартталган. Ушуга ылайык, өлкөдө айылдык туризмди өнүктүрүүгө түрткү берүүчү да, ага тоскоол болгон дагы факторлорду эске алуу зарыл. Макалада Кыргызстанда айылдык туризмди өнүктүрүүгө таасир эткен факторлор талданып, аларды чечүүнүн жолдору жана сунуштар берилген.

Негизги сөздөр: туризм, айыл туризми, туризмди өнүктүрүү, өнүктүрүү факторлору, айыл калкы, тышкы факторлор, ички факторлор.

Туристская отрасль Кыргызской Республики относится к перспективным отраслям экономики и представляет собой одно из основных направлений государственной политики по обеспечению экономического роста. По оценкам экспертов, Кыргызская Республика имеет большой туристский потенциал и использует его не более, чем на 15%. В стране преобладающую часть населения составляют сельские жители. Тенденция развития сельского туризма протекает медленно, что обуславливается рядом негативных факторов. В соответствии с этим, возникает необходимость рассмотрения факторов как стимулирующих, так и сдерживающих развитие сельского туризма в стране. В статье проведен анализ существующих факторов, влияющих на развитие сельского туризма в Кыргызстане, также даны рекомендации и пути их решения.

Ключевые слова: туризм, сельский туризм, развитие туризма, факторы развития, сельское население, внешние факторы, внутренние факторы.

The tourism industry of the Kyrgyz Republic is one of the promising sectors of the economy and is one of the main directions of the state policy to ensure economic growth. According to experts, the Kyrgyz Republic has a great tourism potential and uses it by no more than 15%. The predominant part of the population in the country are rural residents. The trend of development of rural tourism is slow, which is caused by a number of negative factors. In accordance with this, there is a need to consider the factors both stimulating and hindering the development of rural tourism in the country. The article analyzes the existing factors influencing the development of rural tourism in Kyrgyzstan, also gives recommendations and ways to solve them.

Key words: tourism, rural tourism, tourism development, development factors, rural population, external factors, internal factors.

Туризм татаал социалдык-экономикалык система болуп эсептелет жана көптөгөн факторлордун таасиринде турат. Туризмге таасир этүүчү факторлор тышкы (экзогендик) жана ички (эндогендик) болуп бөлүнөт. Тышкы факторлор туризмге коомдогу өзгөрүүлөр аркылуу, тышкы чөйрөнүн (саясий, экономикалык, демографиялык жана башка) өзгөрүшү аркылуу таасир этет. Ички факторлор түздөн-түз туризм секторунда пайда болот (материалдык-техникалык, суроо-талап жана сунуш, туризмдеги кадрлар ж.б.) [1].

Туризмди өнүктүрүүдө табигый-географиялык (географиялык абалы, климаты, ландшафты, экологиясы, флора жана фаунасы, тоолор, деңиздер ж.б.) жана маданий-тарыхый (архитектуралык эстеликтер, музейлер, көркөм галереялар, каада-салттар ж.б.) туристтик ресурстардын негизи болгон факторлор башкы ролдо турат. Табигый факторлордун ичинен өзгөчө орунду туризмдин айлана-чөйрө менен болгон байланышын чагылдырган экологиялык факторлор ээлейт.

Туризмди өнүктүрүүдө экономикалык факторлор (киреше, баалар, инфляция, аманаттар, пайыздык чендер, кредиттердин жеткиликтүүлүгү, валюта курстары, инвестициялар, финансылык коопсуздук, туризм рыногундагы суроо-талап менен сунуштун түзүмү жана динамикасы, экономикалык циклдин фазалары ж.б.) маанилүү ролдо турат. Өлкөнүн экономикалык өнүгүүсү, ИДПнын көлөмү, ошондой эле жарандардын материалдык жыргалчылыгы менен туристтик активдүүлүк ортосунда өз ара байланыш бар экени белгилүү.

Потенциалдуу туристтердин чөйрөсүн кеңейтүүгө көмөктөшүүчү социалдык-демографиялык факторлордун да ролу чоң (калктын жашоо деңгээли, калктын бош убактысынын пайда болушу, адамдын физикалык жана руханий күчүн калыбына келтирүү, калктын өмүрүнүн узактыгы, миграция, билим берүү, жыныстык жана жаш курак курамы, калктын саны ж.б.).

Материалдык-техникалык (технологиялык) факторлор (илимдин жана техниканын өнүгүшү, технологиянын прогресси, продукциянын жаңыланышы, турак-жай жана тамак-аш каражаттарынын болушу жана өркүндөтүлүшү, транспорттун түрлөрү, рекреациялык ишканалардын ар түрдүүлүгү, маалыматтык

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА, № 1, 2023

технологиялар, санариптештирүү ж.б.) туристтердин туруктуу агымын камсыз кылуу жана туризмди өнүктүрүү үчүн өзгөчө мааниге ээ.

Кийинки топту укуктук факторлор (мыйзамдык база, укуктук ченемдер, укуктук жөнгө салуу институттары, мүлктү жана кызыкчылыктарды коргоо, туристтик ишти уюштуруунун мүмкүнчүлүктөрүн жана шарттарын аныктоо) түзөт.

Туризмдин өнүгүшүнө саясий факторлор да таасирин тийгизет (дүйнөдөгү жана өлкөдөгү саясий кырдаалдын туруктуулугу, куралдуу кагылышуулар, террордук актылар, ачык чек ара саясаты, глобалда-

шуу жана интеграциялык процесстер, туристтик формалдуулуктун катаалдашы ж.б.).

Бул факторлордун таасири ар кандай мезгилде таасир этүү даражасы боюнча ар кандай болуп, оң жана терс кесепеттерге алып келиши мүмкүн.

Кыргызстанда айылдык туризмди өнүктүрүүнүн факторлорун талдоодо төмөнкүлөр аныкталган: табигый-климаттык, маданий-тарыхый, кадрдык жана социалдык-демографиялык, институттук, экономикалык, материалдык-техникалык, технологиялык [1].

1-таблицада Кыргызстанда айылдык туризмди өнүктүрүү факторлорун системалаштыруу берилген.

Таблица 1

Кыргыз Республикасында айылдык туризмди өнүктүрүүнүн факторлору

Өнүгүү факторлору	Стимулдаштыруу факторлору	Чектөөчү факторлор
Табигый-географиялык (анын ичинде экологиялык)	Жаратылышка бай жана рекреациялык ресурстардын болушу. Айыл жериндеги экологиялык абалдын жогорку деңгээли.	Аймактарда айыл аймактарынын толук өнүкпөгөндүгү. Айыл аймактарынын чоң шаарлардан алыстыгы. Тоолуу райондордогу жагымсыз табигый-климаттык шарттар. Айыл жериндеги туризмдин мезгилдүүлүгү.
Маданий жана тарыхый	Маданий жана тарыхый эстеликтердин болушу. Салттуу ишмердүүлүктү жандандыруу жана өнүктүрүү. Айылдагы социалдык маселелерди чечүүдө айылдык туризмдин потенциалы.	Айыл жергесиндеги каада-салт жана менталитет. Айыл тургундарынын туризмдин жаңы түрлөрүнө ишенбөөчүлүк. Ыңгайлуулуктун жоктугунан айылдардын жагымсыз жашоо чөйрөсү катары абалы.
Социалдык-демографиялык	Айыл жеринде иш менен камсыз кылуунун альтернативалык формаларын өнүктүрүү үчүн стимул болуп саналган айыл чарба эмгегинин ашыкча болушу.	Айыл калкынын ири шаарларга жана чет өлкөлөргө чыгып кетишинин жогору болушу. Квалификациялуу кадрлардын, өзгөчө башкаруучу кадрлардын жетишсиздиги. Айыл чарбасында эмгек акынын аздыгы.
Экономикалык	Жергиликтүү калк үчүн айылдык туризм бул экономикалык мүмкүнчүлүк. Жергиликтүү калктын жыргалчылыгын жогорулатуу. Республикалык деңгээлде агроөнөржай жана туризм тармагына инвестициялык долбоорлорду тартуу. Айылдык туризмде туруктуу өнүктүрүүнү ишке ашыруу. Айылдык туристтик кызматтардын арзандыгы аны жагымдуу кылат. Айылдык туризмдин арзандыгы	Айылдык туризмди финансылык жактан колдоо маселелери (салык жана башка жеңилдиктер, жеңилдетилген кредиттөө ж.б.). Ички туризмди өнүктүрүү үчүн мотивациянын төмөндүгү, башкаруунун экономикалык механизмдерин киргизүүгө кызыкчылыктын жоктугу.
Саясий	Айыл жеринде кошумча жумуш менен камсыз болуу социалдык стабилдүүлүккө өбөлгө түзөт.	Социалдык туруктуулуктун жоктугу: - чек ара чатактар; - кол салуулар; - терроризм. Туризмдин бул түрүн өнүктүрүү боюнча ырааттуу саясаттын жоктугу. Чакан ишкердиктин түрү катары айылдык туризмди колдоо жок.
Укуктук	Дүйнөлүк тажрыйбанын негизинде туризмди өнүктүрүүгө багытталган концепциялардын, программалык документтердин жана башка ченемдик-укуктук актылардын болушу.	«Айылдык туризм» концепциясынын укуктук статусун иштеп чыгуунун жоктугу. Айылдык туризмди өнүктүрүүнү жөнгө салуучу ченемдик-укуктук актылар жок эскирген мыйзамдык база.
Материалдык-техникалык	Туристтерди жайгаштыруу үчүн айыл калкынын олуттуу бөлүгүндө бош жайлардын болушу.	Айыл жергесинде туристтерди жайгаштыруунун эскирген шарттары. Жергиликтүү социалдык, маданий, транспорттук жана башка инфраструктуралардын кейиштүү абалы.

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА, № 1, 2023

Институционалдык	Калктын кирешесин көбөйтүү үчүн туризмдин альтернативдүү түрү.	Туризм чөйрөсүндөгү саясатты аныктоочу муниципалдык органдар тарабынан өз функцияларын начар аткаруу. Айылдык туризмди өнүктүрүү жана колдоо программасынын жоктугу. Туризмдин бул түрүн өнүктүрүүгө муниципалдык органдардын кызыкдар эместиги. Райондук деңгээлде ишкерлерге колдоо жок.
Уюштуруучулук жана башкаруучулук	Айыл жергесинде конок үйлөрүн уюштурууга кызыгуу өсүүдө. Чарбалардын жана жеке чарбалардын диверсификациялуу иши.	Айылдык туризмде тейлөөнүн төмөн деңгээли. Жергиликтүү калктын айылдык туризм кызматтары жөнүндө маалымдуулугунун төмөн деңгээли. Айылдык туризмди илгерилетүүнүн натыйжасыз ыкмалары. Конок үйлөрдүн ээлеринин ири туристтик агенттиктер менен кызматташууну каалабагандыгы. Квалификациялуу кадрлардын жетишсиздиги.
Форс-мажордук	Флора жана фаунаы жаңылоо. Массалык туризмди кыскартуу Абаны тазалоо. Айлана-чөйрөнүн булганышын азайтуу. Жапайы жаныбарлардын санын көбөйтүү. Ички туризмди өнүктүрүү. Адамдын иш-аракетинде/турмуштук активдүүлүктө тыныгуу.	Чек араларды жаап, чет элдик туристтерди азайтуу. Карантиндик чаралар туризмди өнүктүрүүгө тоскоол көрсөтөт. Бизнеске болгон коркунуч. Туризм объекттерин бузуу. Туристтик компанияларды жабуу же кыскартуу. Жумушсуздуктун өсүшү.

Жаратылыш-климаттык факторлор ландшафттын, климаттын өзгөчөлүктөрүн, аймактын айлана-чөйрөнүн булгануу деңгээлин эске алат жана айыл жеринде эс алуунун бөлүгүн фонун түзөт. Ар бир муниципалдык райондо уникалдуу жаратылыш объекттеринин болушу да маанилүү. Бул фактор рекреациялык иштин башка түрлөрүн өнүктүрүүгө ийгиликтүү таасир эте алат, мисалы, айылдык туристтердин эс алуусун диверсификациялоо үчүн билим берүүчү жана экологиялык турлар.

Айылдык туризмдин шаар тургундарынын арасында популярдуулугу шаардын ызы-чуусунан алыс, тынч чөйрөдө жана жагымдуу жаратылыш, климаттык жана экологиялык шарттары бар чөйрөдө эс алууну каалоо менен шартталган.

Көптөгөн айыл аймактарынын чоң шаарлардан алыстыгы маанилүү тоскоол болуп саналат. Алар негизинен эс алуу ыңгайлуу болушу үчүн инфраструктура менен жабдылган эмес, мисалы, күтүлбөгөн жагдайларда, медициналык жардамдын жоктугу. Айылдык туризмде дагы сезондукка байланыштуу көйгөйлөр бар, бул эс алууларды кыш мезгилинде көптөгөн чет элдик жана ата мекендик туристтер үчүн анча жагымдуу эмес кылат.

Маданий-тарыхый факторлорго аймактын маданий мурас объектилеринин жайгашуусу жана аймактын этнографиялык өзгөчөлүктөрү кирет. Маданий-тарыхый факторлор аймактык деңгээлде аймактын жалпы образын түзүүгө жооптуу, калктын көнүмүш аң-сезиминде аймакты белгилүү тарыхый инсандар же окуялар менен байланыштырган стереотиптерди жана ассоциацияларды пайда кылат.

Айылдык туризмди өнүктүрүүнүн негизинде айылдын жагымдуу имиджин калыптандырууга, шаар менен айыл элинин ортосундагы мамилелердин жакындашына таасир этүүгө болот. Айылдык туризм шаар калкы үчүн аларды салттуу иш-чараларга тартуу, ошондой эле айыл жеринин маданий мурастарын изилдөө менен тааныштыруу мүмкүнчүлүгү менен жагымдуу.

Кыргыз Республикасы бир кыйла жогорку туристтик жана рекреациялык потенциалга ээ. Өлкөнүн ар кандай туристтик жана рекреациялык ресурстарынын болушу туризмдин дээрлик бардык түрлөрүн, анын ичинде рекреациялык (пляждык), маданий, билим берүү, ишкердик, активдүү, укмуштуу, ден соолукту чыңдоо жана экологиялык туризмди, ошондой эле тоо, айылдык туризмди жана башкаларды өнүктүрүүгө мүмкүндүк берет [2]. Мындан тышкары, айылдык туризм айыл жеринде иш менен камсыз кылуунун альтернативалык түрү болгондуктан, учурдагы курч социалдык көйгөйлөрдү чечүүгө, жаңы жумуш орундарын түзүүгө жана кылмыштуулуктун өсүшүн азайтууга мүмкүндүк берет.

Ошол эле учурда биздин өлкөдө айылдык туризмди өнүктүрүүгө түрткү бербеген факторлор бар. Демек, айыл тургундарынын өзгөчө менталитетин, алардын иш-аракеттин жаңы түрлөрүн кабыл ала албастыгын эске алуу керек.

Кадрлар жана социалдык-демографиялык факторлор. Акыркы он жылдыктарда айылдарда жумушчу күчү ашыкча болуп калды. Бул терс көрүнүш эмгектин кыймылына терс таасирин тийгизип, кадрлардын алмашып турушун көбөйтөт. Эмгектин абсо-

люттук ашыкча болушу менен көптөгөн иш берүүчүлөр квалификациялуу жумушчулардын жетишсиздигине даттанышат. Квалификациянын төмөн деңгээли эмгек рыногунан тез арада четтетилген жана сурооталапка ээ болбогон кадрлардын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүнүн төмөн деңгээлин көрсөтүп турат.

Айыл жеринде жумушсуздуктун деңгээли шаарга караганда төмөн, бул жагдай, бир жагынан, үй-бүлөдө жер үлүшкө ээ болгондугу менен түшүндүрүлөт, бул анын мүчөлөрүн иштеген жарандардын катарына кошууга мүмкүндүк берет, экинчи жагынан Россияга жана Казакстанга эмгек миграциясынын жогору болушу менен, бул айыл жергесинде жумушчу күчүнүн көптүгүнө байланыштуу мүнөздүү. Мындан тышкары, формалдуу эмес иш менен камсыз кылууну эске алуу менен (көбүнчө элет тургундары иш менен камсыз кылуу кызматтарында катталбайт), формалдуу эмес иш менен камсыз кылуунун өсүшүнө байланыштуу реалдуу сандар терс болушу мүмкүн.

Иш менен камсыз кылуунун жакшы шарттарын табуу үчүн эң квалификациялуу кадрлардын чоң шаарларга агылып кетиши олуттуу кыйынчылык болуп саналат. Бул биринчиден, айыл чарбасында иштеген калктын эмгек акысынын төмөндүгүнө байланыштуу. Иш менен камсыз кылуунун альтернативдик түрү катары айылдык туризмди өнүктүрүү жумушсуздукту азайтат, айыл калкынын киреше булагын кеңейтет, бул алардын бакубаттуулугун жогорулатууга, айыл аймактарында калктуу конуштарды сактоого жана айыл жерин туруктуу өнүктүрүүгө шарт түзөт. Мындан тышкары, айыл жергесиндеги кирешелердин өсүшү жогорку квалификациялуу кадрлардын агымын стимулдайт.

Экономикалык факторлор. Республикалык деңгээлде айылдык туризмди өнүктүрүүнү чектөөчү факторлор катары аны өнүктүрүүнүн так концепциясынын жоктугу саналат. Мындан тышкары, мамлекеттик, жеке жана коомдук институттардын биргелешкен иш-аракети катары айыл жеринде иш менен камсыз кылуунун бул альтернативалуу формасын өнүктүрүү боюнча жалпы саясат жок, экономикалык таасирдин механизмдерин, ыкмаларын жана каражаттарын калыптандырууга жана ишке ашырууга багытталган, айылдык туризмди туруктуу өнүктүрүүгө жетишүү. Ошондой эле чакан бизнестин өзгөчө формасы катары айылдык туризмди колдоо боюнча ыкмалар жок.

Кыргызстанда айылдык туризмди өнүктүрүүнүн маанилүү көйгөйү болуп айылдык туризмди уюштуруу менен алектенген чакан бизнеске финансылык, анын ичинде гранттык колдоонун жоктугу саналат. Көптөгөн аймактарда бийликтер айылдык бизнести субсидиялоону караган максаттуу программаларды иштеп чыгып, кабыл алып жатканына карабастан, иш жүзүндө алар анча натыйжалуу эмес.

Саясий факторлор. Саясий кырдаал экономиканын, анын ичинде туризмдин өнүгүшүнө өзгөчө таасирин тийгизүүдө. Чет өлкөлөрдөн инвестициянын келиши, ата мекендик товарларга тышкы рыноктордун ачылышы, туристтердин агылып келиши же агып чыгышы өлкөдөгү саясий кырдаалга (куралдуу кагылышуулар, террордук чабуулдар, ачык чек ара саясаты, глобалдашуу жана интеграциялык процесстер, туристтик формалдуулукту күчөтүү ж.б.) жараша болот. Өлкөдө саясий туруктуулук биринчи кезекте мамлекет менен анын жарандарынын ортосундагы мамиле жана мамлекеттин ишкердикке жана бизнеске болгон мамилеси менен аныкталат.

Укуктук факторлор. Өлкөнүн аймактарында агротуристтик иш-чараларды уюштуруунун мисалдарына карабастан, айыл туризмдин айтпаганда да, ишмердүүлүктүн бул чөйрөсүн жөнгө салуучу мыйзамдык база жок экендигин белгилей кетүү керек. «Агротуризм» же «айылдык туризм» терминдери ченемдик укуктук актыларда жана улуттук программалык документтерде айтылганы менен, бул чөйрөдөгү ишмердүүлүктү жөнгө салуучу атайын мыйзамдар дагы эле жок.

Айылдык туризмди өнүктүрүү үчүн институционалдык факторлор аймактык жана муниципалдык деңгээлде түзүлөт. Аймактык деңгээлде айылдык туризмди өнүктүрүү жана колдоо программасын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу чоң мааниге ээ. Туристтик жана рекреациялык иштин бул түрүн өнүктүрүүгө муниципалдык бийлик да кызыкдар болуп, райондун деңгээлинде ишкерлерге колдоо көрсөтүшү керек.

Материалдык-техникалык факторлор. Айыл калкынын материалдык базасы начар экенин белгилей кетүү керек. Айыл тургундарынын көп бөлүгү, эреже катары, негизги санитардык жабдыктар менен жабдылбаган импровизацияланган материалдардан өз колдору менен курулган үйлөрдө жашашат жана бул жалпы кабыл алынган ченемдерге жана стандарттарга ылайык конок үй кызматын көрсөтүүгө мүмкүндүк бербейт. Айылдык туризм инфраструктурасынын объектилеринин канааттандырарлык эмес абалы жөнүндө да айтуу керек. Туристтерди кабыл алууга даяр болгон көптөгөн айылдык үйлөр үчүн транспорттук инфраструктуранын жоктугунан ал жакка жетүү өтө кыйын.

Уюштуруучулук жана башкаруучулук факторлор. Айылдык туризмдин эффективдүүлүгү жана өнүгүшү төмөнкү үч негизги шарттан көз каранды: туристтерди жайгаштыруу үчүн турак жайдын болушу, эс алууну жана тамактанууну уюштуруу. Айыл туризмдин өнүктүрүү атаандаштыкка жөндөмдүү болгондо гана ийгиликтүү болот. Ал эми бул туристтерди жайгаштыруу боюнча көрсөтүлгөн кызматтар арзан жана сапаттуу болгондо гана мүмкүн болот. Ошентип, айылдык коноктор тиешелүү стандарттарга жооп

бериши керек жана ыңгайлуу жашоо шарты болушу керек. Бүгүнкү күндө, азырынча жашоонун арзандыгы гана калкты айылдык туризм кызматтарын колдонууга көндүрө алат. Бирок, экинчи жагынан, тейлөөнүн төмөн деңгээли Кыргызстанда айылдык туризмди өнүктүрүүгө түрткү берүүчү фактор эмес.

Кыргыз Республикасында айылдык туризмди өнүктүрүүгө түрткү берүүчү жогоруда аталган факторлордун анализи биздин өлкөдө айыл туризмдин өнүктүрүү үчүн чоң потенциал бар экендигин көрсөтү. Жогорудагы терс факторлорду чектөөчү, бирок жеңе турган фактор катары кароо керек. Ошентип, айыл туризмдин өнүктүрүү айыл жергесинде иш менен камсыз болууга, жаңы жумушчу орундардын түзүлүшүнө жана кошумча киреше булагынын пайда болушуна шарт түзүшү мүмкүн. Жарнаманын жана маалыматтын жетишсиздиги, тейлөөнүн төмөн деңгээли дагы эле өлкөдө айылдык туризмди өнүктүрүүгө түрткү

бербеген факторлор болуп саналат.

Белгилей кетсек, туризмдин өнүгүшүнө формажордук кырдаалдар (кризис, пандемия, табигый кырсыктар) таасирин тийгизет.

Адабияттар:

1. Факторы развития сельского туризма в Российской Федерации. Фидоренко Я.И., Журнал «Социально-экономические явления и процессы» Т. 11. - №1. – 2016.
2. Развитие сельских территорий Кыргызстана как будущая стратегия Мендибаев Н. / Журнал «Наука и образование сегодня». - 2019. - № 18.
3. Атышев К.А., Турдумамбетов Б.У. Экотуризм: Учебное пособие. - Бишкек, 2006. - С. 320.
4. Волков С.К. Сельский туризм в Российской Федерации: тенденции и перспективы развития // Экономика, предпринимательство и право. 2012. № 6 (17). - С. 30-38.
5. Панюков А.И. и др. Основы агротуризма. - М.: Магистр: ИНФРА-М. 2017.
6. Чудновский А.Д., Жукова М.А., Боков М.А., Нефедкина С.А. Развитие сельского туризма в России. - Москва, 2017.